

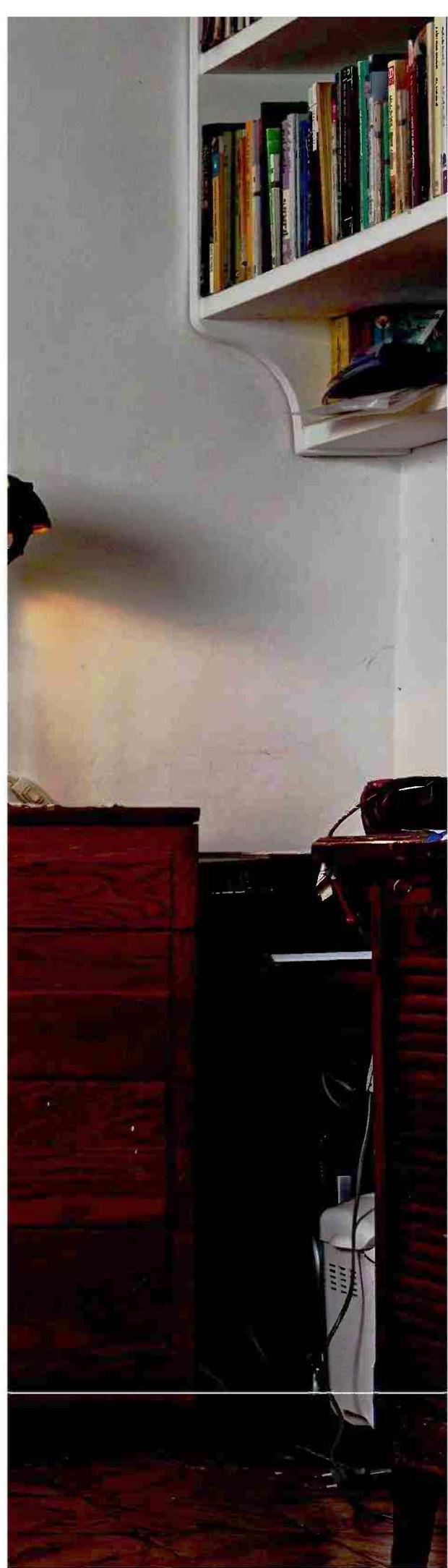
דרמה כתובה היטב

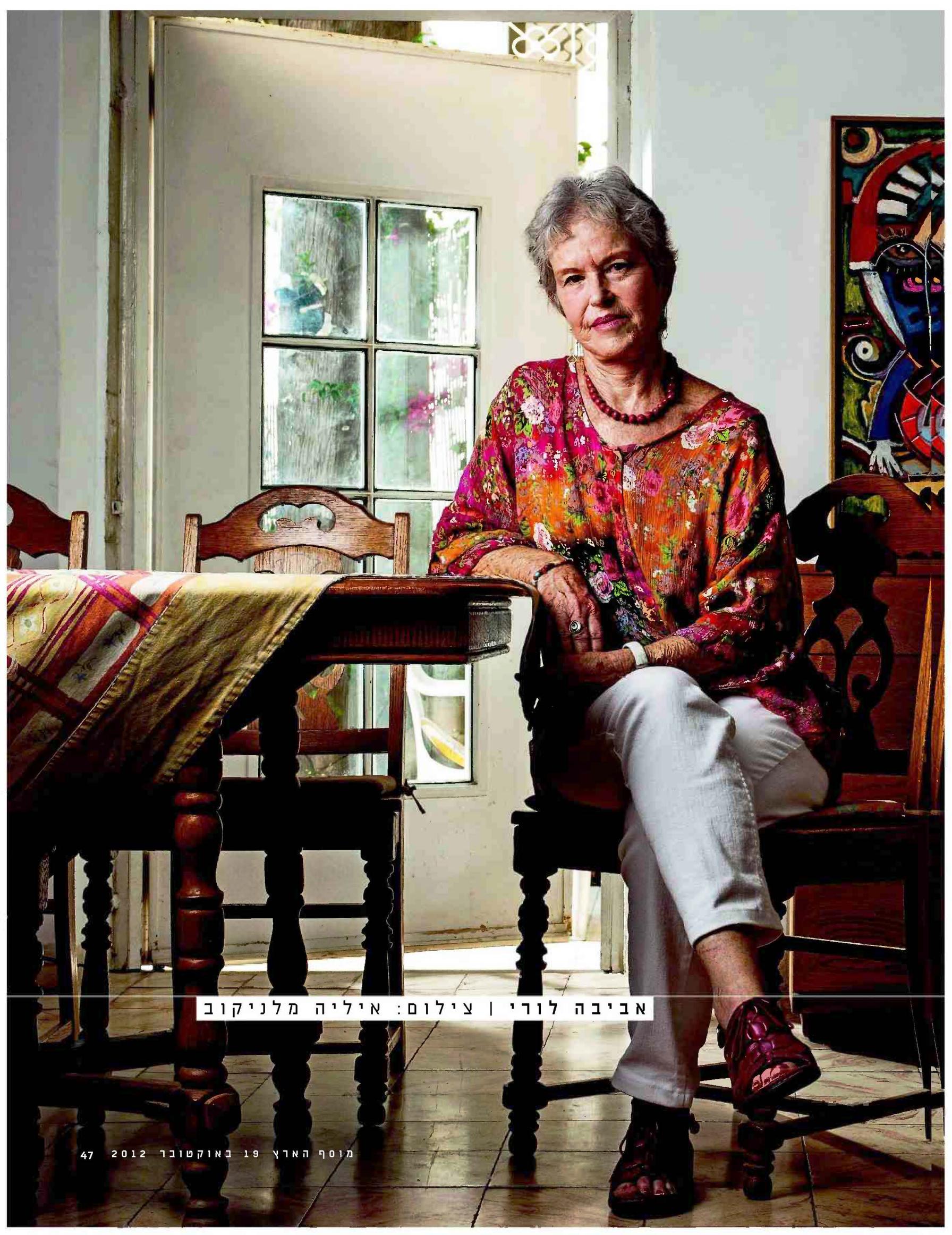
היא החלה בקריירה אקדמית מפוארת אחרי גיל 40 והפכה לאחת הדמויות הבולטות בשדה הספרות העברית. כעת, משיצא לאור ספר הפרוזה הראשון שלה, מספרת פרופ' חמוטל בר יוסף על הילדות בצל השכול, נישואיה הכושלים למחזאי יוסף בר יוסף והבן שהתאבד, ומגלה שאפשר להתאושש גם מהגרוע מכל

הפגישה עם פרופ' חמוטל בר יוסף התקיימה כמה ימים לפני ראש השנה. באוויר הירי שלמי ההולך ומצטלל מן הקיץ אפשר היה לחוש בתכונה של לפני החגים ובאווירה של יום כיפור המתקרב: עת של סיכומים וחשבון נפש. ביתה של בר יוסף, בית צנוע, כמעט סטודנטיאלי, שהיא חולקת עם בן זוגה זה שבע שנים, אריה גזולי, מוקף בגינה קטנה ויוצר בועה אינטימית הנפרדת מהעיר.

בשיחתנו, בר יוסף, בלשונה המדויקת, מעמי' דה דברים על מקומם ועורכת מעין חשבון נפש עם פעילותה רבת השנים בשדה הספרות העברית ועם חייה. עוד לפני הפגישה סיפקה חומרי רקע מרשימים בצורת קורות חיים בני 38 עמודים מלאי הישגים, המעוררים בקורא סחרחורת קלה. בר יוסף פירסמה 14 ספרי שירה, 12 ספרי מחקר, עשרות תרגומים מרוסית, צרפתית ואנגלית, ערכים באנציקלופדיות, רשימות ביקורת ופרשנויות על יצירות ספרות ומאמרים מקצועיים; היא זכתה ב-13 פרסים על ספרי שירה וסיפורת, בעשרה פרסים אקדמיים ובמענקי מחקר; עסקה בייעוץ מקצועי; העי' בידה קורסים והרצאות; השתתפה בכנסים מדעיים ועוד. פיסת חיים שהיתה יכולה להספיק לשלושה אנשים במשרה מלאה.

את בר יוסף זה לא משעשע. ההספק שלה נראה לה סביר בהחלט, חלק בלתי נפרד מאישיותה הפעלתנית. היא בת 72, אבל עיקר פועלה התרחש בשלושת העשורים האחרונים. את עבודת הדוקטורט שלה בספרות עברית (על מטאפורות וסמלים ביצירתו של א"נ גנסין) סיימה בגיל 44. "התפ'

אביבה לורי | צילום: איליה מלניקוב

בר יוסף בילדותה. המשפחה התפרקה אחרי מות האב

ניתי לעבודה יצרנית רק אחרי שהילדים גדלו", היא מסבירה.

לפני כמה שבועות יצא לאור ספר הפרווה הראי שון שלה, "מוסיקה" (הקיבוץ המאוחד וספרא), קובץ סיפורים שזכה בפרס אס"י לשנת 2012. חלק מה סיפורים ראו אור בעבר בכתבי עת ובמוספים ספריים, ואליהם נוספו סיפורים חדשים. "כמו שמישהו בפנסיה מתחיל פתאום לאסוף את התמונות שלו ולסדר אלבומים, כך אני החלטתי לאסוף את הסיפורים שלי. לא האמנתי שמישהו ירצה להוציא אותם לאור", היא אומרת.

חלק גדול מהסיפורים המופיעים בספר הם אוטור ביוגרפיים, והם עוסקים בחיי היום-יום, באנשים שהיא פגשה בבית, בחצר, בכנס או בהרצאה, בחולי שות אנושיות, בהתרחשויות קטנות וטרגיות גרריות לות בתוך מציאות בנאלית לכאורה שהופכות את הרגע החולף לבלתי נשכח. הפרווה כתובה בשפה רזה, מדויקת ונעדרת פיוט. נקודת המבט אינה רגי שנית, אלא עובדתית וביקורתית, לעתים מרוחקת וקשה לעיכול. מסיפורים אחרים עולה ריח תש"ח. ילדות בצל קום המדינה ושנות ה-50.

יופי קשה לתיאור

הביוגרפיה של בר יוסף ארוגה כוז של הארץ: הגירה, מחסור, קיבוץ, מושב, מלחמות, שכול והיש רדות. הוריה, אביגדור ומונייה בורשטיין, עלו ארצה ב-1936 מרובנו שבפולין, היום אוקראינה, עם בנם מנחם בן השש. הם התיישבו באיילת השחר, אבל נאלצו לעזוב לאחר שהקולקטיב כפה עליהם את כוחו. "אמי היתה גננת, וכשאחי חלה בסקרלטינה אסרו עליה לראות אותו שלושה שבועות כי חששו שתדביק את ילדי הגן. אבל היא הלכה לבקר אותו וכנראה בעקבות זה הם סולקו".

בר יוסף נולדה ב-1940 בקיבוץ תל יוסף. "משם עברנו כעבור שנה לבית אלפא, אחר כך לתל עדי שים וכשהייתי בת שלוש לבית זרע. לאחר מכן עברנו לכפר ורבורג וכשפרצה מלחמת השחרור פינו אותנו. באחד הפינויים, כשגרנו בג'בליה - יפו - הוריעו להורי שבנם, אחי, נהרג במלחמת השחרור. הוא עוד לא היה בן 18".

בר יוסף היתה כמעט בת שמונה כשמת אחיה, ועל מותו היא שמעה מאמה בגן החיות בתל אביב, מול כלוב האיילות. בסיפור "מסטיק" היא מתארת את הרגע: "היא נתנה לי בננה ואני קילפתי אותה והתחלתי לאכול, ואז היא אמרה: 'למה את לא שואלת אותי למה העיניים שלי אדומות?' אז שאלתי, והיא קודם אמרה שאחי הגדול, שעכשיו הוא בפלמ"ח, נפצע. ואני שאלתי מתי הוא יבריא, ואמא אמרה שהוא לא יבריא אף פעם, כי הוא מת מהפציעה שלו".

"הספר הכי חשוב בקריירה שלי הוא ספר שירים שאחי כתב", אומרת בר יוסף, "הורי הוציאו אותו לאור אחרי מותו ושם, בין השאר, יש מכתבים שהוא כתב לי מהחזית. מכתבים ארוכים עם תיאורים מפורטים של הקרבות. היינו מאוד קשורים. הוא היה מרכזי חיי הרגשיים. 'הייתי רוצה לתאר לך את נוף הסביבה שיפה הוא מאוד', הוא כתב, 'עליך לדעת שדברים יפים מאוד קשה לתאר. אך אנסה. אני עכ" שיו שומר לילה. יפה עכשיו בלילה... בשבע בערב

בסיפור "מאז לא קרה דבר", הסיפור הראשון שהתפרסם ב"הארץ" בשנות ה-60, היא מתארת את עצמה חוזרת מבית הספר ואת אחיה צועד בעקבותיה: "יום-יום בדרך לבית הספר ובחזרה, בין הפרדסים, דרך החורשה ובית הקברות, יום-יום הוא היה מחכה לה כדי ללוות אותה מאחור... ואז היא יכולה להרשות לעצמה לפתוח את סדקי פניה כדי למצוץ את הצליל הקצוב של הצעדים שמאחוריה, במרחק של כ-100 מטרים. היא יודעת בדיוק איך הוא נראה ולא מפנה את ראשה לאחור. מרחק קבוע מפריד ביניהם, כמו המרחק של שמונה שנים בגיל".

וכחנית פתולוגית

לפני כעשר שנים נודע לבר יוסף שאחיה לא מת כגיבור במלחמה, אלא כנראה התאבד. "הסופרת דר רית זילברשטיין סיפרה לי על כך. אביה היה במקום כשזה קרה ואמר לה לפני מותו שהיא צריכה לספר לי. הוא ישב לבד באוהל, ניקה את הרובה, וקדם לזה איזה סכסוך. האם הוא ירה בעצמו או נפלט כדור - אני לא יודעת ולא מרגישה צורך לעשות מחקר. אני משערת שהורי היו מודעים לכך אבל חשבו שיותר טוב בשבילי שאחשוב שהוא נהרג במלחמה".

לעין ורד עברו הוריה עם מיטת סוכנות וקומקום והתחילו לאט לאט להסתדר. "אפילו קנו לי פסנתר משומש אחרי שעשיתי שביתת רעב ויומיים לא אכלתי", אומרת בר יוסף. "כשסיימתי בית ספר יסודי, אמי, שהיתה מאוד שאפתנית, גם בשבילי, חשבה שאי אפשר שאני אסע כל שבוע לתל אביב לשיעורי פסנתר ורצתה שאני אלמד בתיכון טוב ולא בכיתות המשך, כמו שהיה מקובל בהתיישבות העובדת, או עברנו לתל אביב, לקרית שלום. מקום איום ונורא. אבי היה מורה, אמי היתה גננת. למדתי בתיכון עירוני ה' וכשסיימתי את הלימודים בגיל 17 - קפצתי כיתה בבית הספר היסודי - הלכתי

בר יוסף היתה כמעט בת שמונה כשמת אחיה, ועל מותו היא שמעה מאמה בגן החיות בתל אביב, מול כלוב האיילות. בסיפור "מסטיק" היא מתארת את הרגע: "היא נתנה לי בננה ואני קילפתי אותה והתחלתי לאכול, ואז היא אמרה: 'למה את לא שואלת אותי למה העיניים שלי אדומות?' אז שאלתי, והיא קודם אמרה שאחי הגדול, שעכשיו הוא בפלמ"ח, נפצע. ואני שאלתי מתי הוא יבריא, ואמא אמרה שהוא לא יבריא אף פעם, כי הוא מת מהפציעה שלו".

תסתכלי על הירח ותגידי לו שלום וגם אני אסתכל על הירח. הילדות שלי התפרקה אחרי מותו. ההורים שלי התפרקו והחיים הפכו לגיהנום".

אחד הביטויים לטראומה של בר יוסף היתה התפרצות של מחלת מעיים חריפה, שממנה סבלה שנים רבות, וכללה אשפוז ממושך בתל השומר תחת השגחתו של פרופ' חיים שיבא. המחלה נעלמה כשהיא עזבה את הבית ועברה לחיות בירושלים. במקביל, החליטו הוריה שוב לגרוד מתוך האמונה שמקום חדש ירכך את המציאות. המשפחה עברה למושב עין ורד, אבל המת עבר ביחד איתם. "הוא היה נוכח בי כל הזמן", אומרת בר יוסף. "תמיד הרגשתי אותו הולך כמה צעדים אחרי. חלמתי שיעוד רגע תיפתח הדלת והוא ייכנס".

"האקדה היה זרוק על הרצפה, המשקפיים בצד השני והוא עוד חירחר. הזמנתי אמבולנס, לא יודעת איך היה לי כוח, והם הגיעו ועשו כל מיני דברים ולקחו אותי לבית חולים והוא גסס כל הלילה ובבוקר נפטר. תרמנו את האיברים שלו. זו מכה שלא מתאוששים ממנה הרבה שנים. שבוע אחרי השבעה חזרתי ללמד"

"אני לא משלימה עם זה שאנשים אומרים 'לא היתה לי ברירה, לא היה מה לעשות'. תמיד אפשר לעשות משהו. אתה בדרך כלל לא עושה כי אתה טועה או לא מביין את האפשרויות או מודע למחיר שתשלם."

גירושים מאוחרים

כזמן שבר יוסף נאבקה על הדוקטורט והאקדמיה, חייה האישיים הלכו והתפוררו. "לא היתה לי תמיכה בבית. העולם האקדמי היה מאוס בעיני בעלי דאן. הוא לא הבין למה אני נאבקת כל כך על הדבר הש"טותי הזה. כנראה שאני לא ידעתי להסביר למה זה חשוב, הילדים לא הבינו מה קרה לאמא של הביטור לים ואני חייתי בתוך מתח ולחץ קשים. כשהבאתי את תעודת הדוקטורט הביתה היחיד שאמר: 'אמא, אני גאה בך', היה אביגדור."

למה בעצם לא זכית לתמיכה בבית?

"הייתי קשה לילדים. אמא ששמה גבולות ודור רשת משמעת. יוסי ישב בבית ושיחק אותה השוכב נגד אמא, שקצת יסר אותה וגם קצת יסכסך. זה היה החלק הקשה. כי הוא היה כל הזמן בבית ואי אפשר היה לדרוש מהם לעשות דברים. בעצם היו לי חמישה ילדים ואחד שחשב שהוא זכאי להגיד לי מה לעשות ומה לקנות לילדים ועל מה להוציא כסף למרות שהוא לא הביא כסף ולא תיפקד כמו שאני ציפיתי שאבא יתפקד."

"הוא שירד לילדים סוג של גון קונפורמיזם. אני זוכרת שהוא לימד את הבת הבכורה שלנו, כשהיתה בת שנה, שכששואלים אותה 'מה שלומך?' לענות 'חרא'. זו הפוליטיקה שבה הייתי שרויה. מצד שני רצייתי משפחה פטריארכלית. רצייתי בית כמוכונ המ"סדתי של המילה, בית שבו מצייתים וגבר עושה קירוש. אני שירדתי לילדים שלאבא צריך לציית, אבל זה לא מה שהוא שירד לילדים כלפני. היה בלגן לא קטן."

היתה לי תמיכה, התחלתי ב-'80 את הדוקטורט באוניברסיטה העברית. היה לי חלום ללמד שם, אבל גם בזה לא הצלחתי.

"ב-'84 סיימתי את הדוקטורט, היתה תקופה של פיטורים גדולים באוניברסיטאות והאפשרות היחידה להשתחל לעבודה היתה דרך מלגת יגאל אלון. המלגה היתה מותנית בכך שהחוקר יהיה לא יותר מבן 40, ואני הייתי בת 44. אני נזכרת שפרופ' דב נוי, ראש החוג לספרות עממית, אמר לי: 'את ביזבות את החיים שלך על משפחה וילדים ועכשיו את באה לחפש קריירה אקדמית, על מה את מדברת?' היה לי מאוד קשה לשמוע את זה. לימדתי בחוג לספרות השוואתית, ניסיתי להילחם על מקומי ולא הצלחתי. ב-'86 פיטרו אותי מהאוניברסיטה העברית."

נעלבת שהסכימו לזאת עלייך?

"כן, אבל עכשיו אני מבינה שאולי מקבלי ההח"לטות עשו שיקולים שלא בהכרח קשורים לרמת ההישגים שלי, כמו עניין של כימיה למשל. אני לא הייתי כל כך נחמדה. אני וכחנית פתולוגית. כל דבר שאני שומעת, אני רואה שיש גם אפשרות להגיד את ההפך ואני לא שומרת את זה לעצמי. זה די טיפשי. כמו במשפחה, גם בעבודה את צריכה ליצור סביבך אווירה של אמון, של אהדה ורצון לעזור לך. אנשים עושים את זה באופן ספונטני ואני לא טובה בזה. אולי יש לי גם התנגדויות פנימיות, אבל אם הייתי יודעת בגיל 40 איזה מחיר יקר אשלם על כך, הייתי עושה את הדברים על אף ההתנגדויות."

מה למשל היית עושה אחרת?

"ברור לי שעשיתי את כל השגיאות האפשריות ברמה של יחסי אנוש. הייתי כל כך תמימה. חשבתי שיש איהו מאזניים מוחלטים ושם אעשה את הע"בודה שלי טוב, אצליה. מתברר שלמרות שהצלחות כאלה הן בעיני קצף על פני המים, זה לא עובד ככה. אני היום מבינה את הטעויות ואיפה לא היה לי שכל."

ואולי לא יכולת ללכת נגד עצמך?

ללמוד ספרות עברית ופילוסופיה באוניברסיטה העברית בירושלים."

באוניברסיטה הכירה בר יוסף את בעלה, המחזאי יוסף בר יוסף, בנו של הסופר יהושע בר יוסף, שהיה נשוי קודם לכן לדליה רביקוביץ ("זה מאוד לא מצא חן בעיני הורי") ונישאה לו. היא עבדה כמורה בכתי ספר תיכוניים ולאחר מכן כאגף לתוכניות לימודים במשרד החינוך. בגיל 29 היתה כבר אמא לארבעה ילדים: רחלי, בת 52, פסיכולוגית, ציפורי, בת 50, סיימה תואר שני בפסיכולוגיה, מנחם, בן 47, מורה לספרות ולדרמה.

בן הזקונים, אביגדור, התאבד לפני 27 שנים, בגיל 16. ההתאבדות ניפצה סופית את הפנטזיה של בר יוסף לחיי משפחה נורמליים. "מגיל תיכון, הדבר שהכי רצייתי בחיים זה משפחה גדולה ונחמד" לית שאוכלת שלוש ארוחות ביום, לא בבית הילדים ולא בחדר האוכל, ובפרויקט הזה נכשלת למרות שהשקעתי בו 20 שנה ממיטב שנותי. יש לי ילדים נהדרים, תשעה נכדים מקסימים, אבל את הדבר הכי חשוב בחיים לא הצלחתי לעשות."

זה היה תלוי רק בך?

"זו היתה הטעות הגדולה שלי. התרגלתי לחשוב שאם יש משהו שאני רוצה, אני צריכה לעשות אותו. שמה שאחרים לא יכולים, אני אעשה. אבל יש איזה רגע שבו כשאתה רוצה להרים פרויקט, אתה צריך לדעת איך ליצור סביבך שיתוף פעולה. זה כישרון בפני עצמו שלא ניחנתי בו. אני לא מצליחה להדביק אנשים ברעיונות שלי ולא לגייס אותם לעזרה. זה חוסר חוכמה מסוימת. אני משערת שזו אמנות שלמה שקשורה בכל מיני תן וקח שאני לא מבינה."

למשל?

"בגיל 40 רצייתי לשנות את אורח חיי. להפ"סיק להיות מורה ופקידה במשרד החינוך ולהת"חיל בקריירה אקדמית. לעשות דוקטורט. זה מאמץ אריר שלא יכול לזכות בהצלחה בלי התמיכה של המשפחה. ואני לא ידעתי איך להכין לזה את המשפחה ולגרום לכך שהיא תעזור. על אף שלא

"ב-84' סיימתי את הדוקטורט, היו פיטורים באוניברסיטאות והאפשרות היחידה להשתחל לעבודה היתה דרך מלגה, שהיתה מותנית בכך שהחוקר יהיה בן פחות מ־40, ואני הייתי בת 44. פרופ' דב נוי, ראש החוג לספרות עממית, אמר לי: 'את ביזבזת את החיים שלך על משפחה וילדים ועכשיו את באה לחפש קריירה אקדמית, על מה את מדברת?' היה לי מאוד קשה לשמוע את זה"

פורו של טייס הקרב הרוסי, אלכסיי מארכסייב, שלחם במלחמת העולם השנייה כשהוא קטוע שתי רגליים) - אדם שיכול להתמודד עם גורלו המר. "עידוד הקורבניות הוא הסרת אחריות וזה לא עושה את הבן־אדם יותר מאושר", היא אומרת. "המאבק של הטיס הקיטע מביא יותר שמחת חיים".

בעיצומה של הטלטלה האימה שזוררה התאבדותו של בנה, הגיעה הצעה מאוניברסיטת בן גוריון להגיש את בר יוסף למלגת יגאל אלון. "אפשר להגיד שזה הציל את הקריירה האקדמית שלי. אני חושבת שהייתי הבן־אדם היחיד בארץ שקיבל את המלגה בגיל כל כך מבוגר. וזה לא גרם לי אושר גדול, כי רציתי ללמוד באוניברסיטה העברית". בר יוסף התחילה ללמוד באוניברסיטת בן גוריון ב-87', במחלקה ללשון וספרות עברית, וקיבלה קביעות. ב-91' היא הפכה לפרופסור וב-93' ראש מחלקה. ב-2003 פרשה לגמלאות. ההשתייכות למשפחת בר יוסף הידועה קירימה אותך?

"את שואלת אם הכניסה למשפחה הספרותית הזאת עזרה למעמדי כסופרת? לא בא' רבתי. יותר מהכל הקסימה אותי העובדה שלייוסי היתה משפחה גדולה, שאביו יליד הארץ, שהסבתא שלו יליד

מתביישים להודות בכך. בר יוסף לא מתביישת, אבל גם היום לא מצליחה להוציא מהפה את המילה התאבדות. כדי לתאר את מה שקרה היא בוחרת במילים עוקפות. "הנחתי אז שהאנשים מגנים אותי על זה שלא הייתי אמא מספיק טובה. שבטח מדי ברים מאחורי גבי? מי זו האשה שהבן שלה יכול היה להתאבד? אני חושבת שבשביל חלק מהאנשים המהימנות שלי התפוגגה, לחלקם אולי לא היה נעים להיות בחברתי".

ואיך את חיה עם זה היום?

"ב-20 השנים האחרונות, גם בשירים שאני כותבת, הרוח היא של רגיעה והתפייסות ואפילו מידה ניכרת של אושר, ואלה בדרך כלל לא חומרים שמהם עושים שירים. בשביל לעשות שירים צריך דרמות. אצלי זו הדרמה. היכולת להרגיש בשיווי משקל ולרווח על אושר ואהבת חיים. לא הייתי מאמינה שזה יקרה לי, שאוכל להגיד שהי חיים טובים. חשוב לי לספר את זה, כדי שאנשים ידעו שגם מאבל כל כך קשה אפשר להתאושש. לקדש את המוות - בעיני, זה לא הישג מי יודע מה. צריך להתייחס לאלה שהצליחו לצאת מדיברים כאלה קרושים. זו הגאווה האמיתית".

דמות המופת של בר יוסף היא הטיס הקיטע (גיבור הרומן של בוריס פולובוי, המבוסס על סי-

בתוך כל הבלגן הזה של משפחה בהפרעה ומאבק על המשדה באוניברסיטה, בדצמבר 85', התאבד בנה אביגדור. "חזרתי הביתה כערב מהרצאה כבר אילן, הבית היה מואר כולו, הילדים הגדולים כבר לא גרו בבית, יוסי לא היה ומצאתי את אביגדור על השטיח. הוא ירה בעצמו באקרה שהיה של אחיו ששירת בצבא. האקרה היה זרוק על הרצפה, המש"קפיים בצד השני והוא עוד חירחר. הזמנתי אמברי לנס, לא יודעת איך היה לי כוח, והם הגיעו ועשו כל מיני דברים ולקחו אותו לבית חולים והוא גסט כל הלילה ובבוקר נפטר. תרמנו את האיברים שלו. זו מכה שלא מתאוששים ממנה הרבה שנים. שבוע אחרי השבעה חזרתי ללמד".

היו סימנים לאפשרות כזאת?

"עניין הסימנים הוא מאוד חמקמק. אחרי שזה קורה אומרים: 'אהה, היינו צריכים לחשוב על זה'. אבל ביום־יום אתה לא מעלה ברעך אפשרות כזאת כי קורים המון דברים, במיוחד בגיל ההתבגרות. פתאום הוא גילח את כל הראש. זה זיעזוע אותי. היה לו שיער ג'ינג'י נפלא. אז הוא אמר: 'אם זה מפריע לך, אני אנדל אותו מחדש'. כמה ימים לפני שזה קרה, נשבר משהו במטבח והוא ניגש עם מטאטא וניקה את השברים ואני זוכרת שאמרתי: 'מה היינו עושים בלעדך?'

"האווירה בבית היתה מתוחה וזו היתה דרכו לשמח אותנו. ארבעה ימים לפני שזה קרה, ישבתי על מדרגות הבית עם חברה ודיברנו והוא בא ביחמתו והגיש לנו תה. היו לו כל מיני ג'סטות חמודות. אני חושבת שאם הורי היו מספרים לי את האמת על אחי, אולי הייתי עומדת על המש"מר בקשר לבן שלי. כי מעולם לא העליתי ברעתי שדבר כזה יכול לקרות לי".

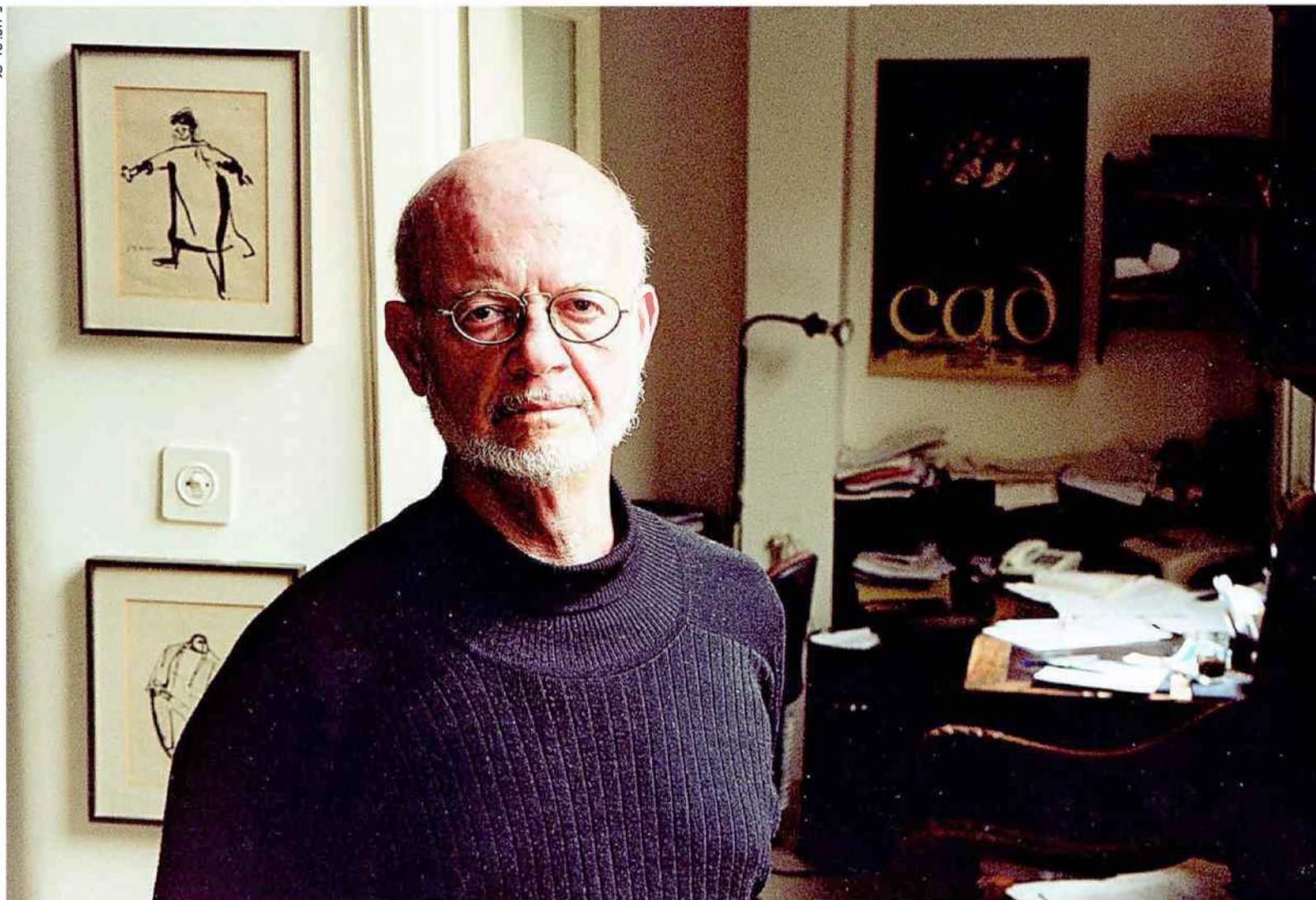
היו האשמות, רגשי אשם?

"זו צלקת מאוד גדולה. כל מוות מלווה ברגשות אשם ומוות של ילד על אחת כמה וכמה וכשזה קורה אצלך בבית זה הכי קשה. איפה היית? איך לא ראית? ולא שמעתי? איך נתתי לזה לקרות? הוא לא השאיר מכתב אז אין לי מושג מה עבר לו בראש. היתה שם גם אהבה נכזבת, והוא הרגיש בודד כי אני ובעלי היינו בתקופה לא טובה.

"כמה שבועות לפני שהוא עשה את זה הוא סיפר לי שהוא רוצה ללכת לקבוצה של טיפול נפשי בקבוצתי כי חשב שהכיוונים החברתיים שלו לא כל כך טובים. אחר כך פגשתי שתי מטפלות משם ושאלתי אם הרגישו משהו, אז הן סיפרו שהפגישות נסכו על גל ההתאבדויות שהיה אז בירושלים והוא ישב ולא דיבר. הן לא סברו שזה דרש התייחסות. בבית אף פעם לא דיברנו על דברים כאלה. עניין ההאשמות הוא אידיולוגי, אבל הוא קיים, גם אם הדיברים לא נאמרו. מיד אחרי זה היתה תקופה קצרה של היצמדות הרדית ביני לבין יוסי אבל אחר כך נהיה מאוד קשה.

"ב-93' התגרשנו אחרי 33 שנות נישואים. אחרי הגירושים ניסינו לחזור, אבל זה לא עבד. אני לא יומתי את הגירושים. בשבילי לוותר על המסגרת המשפחתית היה דבר איום ונורא. לא שאני מצטערת היום, זה היה צעד נכון, אבל קשה מאוד. בתקופה ההיא חטפתי מכות שכל אחת בפני עצמה היתה מספיקה להרוג בן אדם".

בהיררכיית המוות התאבדות נחשבת לצורה הנחותה ביותר. אנשים שקרוביהם נחרו להתאבד

יוסף בר יוסף. לימד את בתם התינוקת לענות "חרא" כששואלים אותה לשלומה

נתן וך וכתבתי את זה ונגזפתי, אז החלטתי להפסיק לכתוב רצוניות לתקופה מסוימת. היום אולי הייתי אומרת: 'סליחה, זה לא העסק שלך'. אבל יוסי, בן של סופר, ידע מגיל צעיר לבנות סביבו מארג של חברים, שיהיה מי שיתמוך ויגיש לפרס ישראל, אני לא ידעתי לעשות את זה וכנראה שכבר לא אעשה."

תקופת הבארוק

בשונה מפרוזה, בר יוסף התחילה לכתוב שירה מוקדם מאוד בחייה - בגיל תשע, כדי לרבר עם אחיה המת. "השירים נוחתים עלי וזה לא לוקח המון זמן, אבל לא יעלה על הרעת שהייתי יכולה לכתוב פרוזה בתקופות קודמות כי הייתי מאוד עסוקה בבית, במשפחה ובעבודה. בכל השנים האלה הייתי מתחילה לכתוב פרוזה ולא גומרת כי זה תמיד נראה לי לא מספיק טוב. יש לי הרבה התחלות, אבל אני לא יודעת אם זה אי פעם יסתיים".

השיר הראשון פרי עטה שהתפרסם ("כל הלי-לה נח הטל על מחטי האורן, עם בוקר נעור הרוח והטיפות נשרו אחת אחת על מצבת קברי") ראה אור ב"על המשמר" אצל אהרן מגד. "עיתונאי בשם חיים גיל יעץ לי ללכת לפגוש את אהרן מגד. לבשתי את השמלה הכי יפה שלי, ענרתי עגילים ארוכים, נעלתי נעלי עקב והלכתי לפגוש אותו. נכנסתי לחדר והוא היה בעיני האדם הכי אפתי שפגשתי. אפילו לא הסתכל עלי, סתם ביוכותי את העגילים, אבל לקח את השיר ופירסם אותו".

למה לשירה יצא שם שצריך לגמור תואר שני כדי להבין אותה?

"זה לא נכון. אולי קצת. להבנת חלק מהשירה המורדנית נחוץ ידע בלשון, כי השירה משחקת עם הנסתר והגלוי וזה מצריך הבנת נקרא שלא כולם מצוידים בה. אבל עדיין יש משוררים שלא מסובך לקרוא אותם: עמיחי, רוני סומק, אגי משעול, גם שירים שלי לא קשה לקרוא".

תכתבי פעם רומן?

"אם אקבל תגובות טובות על ספר הסיפורים, אני משתעשעת ברעיון לכתוב רומן על הגברים שהכרתי אחרי גירושי. כשהתגרשתי הייתי בת 53 ואמרתי לעצמי שאני הולכת להצטרף לחבורה של נשים כדורות שנפגשות בכל מיני בתי קפה וכשא"סע לתל אביב אראה ברחוב את יוסי עם אשה והיא תהיה בהריון. זה היה הסיוט שלי. אבל לשמחתי פגשתי גברים שונים ומשונים במיקום התרבותי והעדתי שלהם. בסוף גם השתמשתי באתרי הכ"ריות באינטרנט. ככה הכרתי את אריה וזו הצלחה יוצאת מהכלל".

מה את עושה היום?

"כלום. אני אמריטה. לומדת חלילית אצל פרוף' מיכאל מלצר, מנגנת מוזיקת בארוק עם צ'מבליסטית, ויש לי עוד חברה שאני מנגנת איתה. זה תופס אצלי לא מעט מקום. יש לי גינה, בן זוג, משפחה, חברים, בישולים". בהמשך היא נזכרת בכריחה שסיפר השחקן אדגר ג' רובינסון במסיבת יום הולדתו ה-80: "הוא עלה על הבמה ואמר שאין לו שום דבר חכם להגיד חוץ מסיפור על יהודי שהלך לרופא בגלל שלא הצליח להשתין. שאל אותו הרופא: 'בן כמה אתה?' 'בן 80', ענה היהודי, השתנת מספיק, אמר הרופא".

"ב-93' התגרשנו אחרי 33 שנות נישואים. אחרי הגירושים ניסינו לחזור, אבל זה לא עבד. אני לא יזמתי את הגירושים. בשבילי לוותר על המסגרת המשפחתית היה דבר איום ונורא. בתקופה ההיא חטפתי מכות שכל אחת בפני עצמה היתה מספיקה להרוג בן אדם"

דת הארץ, וכל המשפחה פה ולא נספתה בשואה. זו היתה בשבילי אקזוטיקה. פיצוי על הוואקום שאיתו הסתובבתי, כי רוב משפחתי נספתה בשואה וגרלתי בקיבוץ ולא ידעתי איך קמים יום אחר ועושים משפחה. רק היום אני יודעת כמה לא ידעתי אז. חשבתי שהתמסרות אינסופית והעור ברה שהייתי שפחה חרופה למשפחתי היא מפתח להצלחה ולא הבנתי שלהקים משפחה זה מלאכת מחשבת של חוכמת אנוש וצריך להשקיע בזה הרבה כוחות, ולשים גבולות ולי לא היתה חוכמה ולא היו לי כוחות.

"כשהתחתנו, אבא של בעלי, יהושע בר יוסף, היה סופר ידוע ואני חושבת שקצת איכותי אותו. עברתי במשרד החינוך ואחר כך באוניברסיטה, וכתבתי ביקורת ספרות מגיל צעיר, והוא קיווה שאפעל לקידום שמו ומעמדו, ואני לא עשיתי את זה. היה לי עיקרון שאני לא כותבת ביקורת על מישהו שאני מכירה ועל אחת כמה וכמה לא על קרוב משפחה. מה גם שלא הייתי חסירה נלהבת של ספריו. יוסי אמר לי לא פעם שרשימות הביקורת הנשכניות שלי מקלקלות לו את היחסים עם החברים שלו".

מי למשל?

"אני לא אהבתי את הספר 'שירים שונים' של